

A recenzens pedig befejezésül az egri bor említéseinek (92–111) számát növeli egygyel, amely a kiváló nedű olykori mellékhatásaira is rámutat. Petőfi *Salgójában*

(1846), a 73–74. sorban a rablólovag Kompoltiak „...Eger borával / Süritik úgy is sűrű véreket...”

Kerényi Ferenc

**HERMANN ZOLTÁN: SZÖVEGTEREK.
AZ ANAGRAMMÁK ELMÉLETÉHEZ**

Veszprém, Veszprémi Egyetem, 2002, 194 l. (Res Poetica, 2).

Mi alapján emelünk ki néhány ismétlődő hangot, hangsort és kezeljük kitüntetett fontosságúként egy szövegben? Hogyan jelölhetők ki hangcsoportok ismétlődésének szakaszai, illetve mi alapján határozható le az a szövegrész, amelyben hangszekvenciák ismétlődnek? Melyek egy ilyen típusú szegmentáció ismérvei? Meddig terjed a tudományos magyarázat ereje, hol és mikor bizonyul egy hangcsoportismétlődés „jelentése” szubjektív, beleérző, vélt jelentésnek? Mi különbözteti meg a szöveg értelemképződésében szerepet játszó hangcsoportokat azoktól, amelyek stilisztikai, ornamentális elemként, „mindössze” a szöveg hangszimbolikájában vesznek részt? Az utóbbi öt évben az imént felsorolt kérdések mellett számos hasonló probléma fogalmazódott meg különböző irodalomtudományos fórumokon, olyan elemző tanulmányok kapcsán, amelyek a szépirodalmi szövegekben ismétlődő hangcsoportoknak a szövegegész jelentésében betöltött szerepét vizsgálták. A vita, amelynek már kérdésfelvetései is megosztják az *anagramma* fogalommal jelölt és e jelenség aspektusai köré kiépülő irodalomtudományi és -elméleti diskurzusokat, disszertációs védéseken, konferencia-előadásokon és vitákon lángol fel újra meg újra.

Ebben, az „anagramma-érzékeny” közegeben bír jelentőséggel Hermann Zoltán könyve, amely magában hordozza azt a lehetőséget, hogy a kérdéskör tárgyalásának kitüntetett viszonyítási pontjává váljon, így a különböző irodalomelméleti iskolákat képviselő felek általában egy helyben topogó és torzóban maradó vitaszerű megnyilvánulásait a dialógus irányába indíthassa el. A termékeny párbeszéd alapját a kötet több szinten teremti meg. Elsősorban tisztázza a problémakör elméleti hátterét, másodsorban pontos definíciói és tömör fogalmi nyelvezete révén, amely a könyv legfőbb erényei közé tartozik, bontja ki saját álláspontját. Több ízben hangsúlyozza, hogy az anagrammatikus szövegszerveződés megjelenése és így vizsgálata is alapvetően egy bizonyos körben, a hangzó, lényegében a folklór szövegek építkezési stratégiáit integráló és megőrző szépirodalmi szövegek esetében releváns. Nem állítja tehát azt, hogy ez a jelenség általánosan a költői szöveg, a költői nyelv egyik állandó jellemzője lenne, sőt elhatárolja az orális költészetre építő szövegépítkezést a szintén anagrammákat rejtő, a kombinatorikán, számmisztikán, névelrejtésen alapuló barokk kori költői gyakorlattól, vagy az utóbbiakkal hasonlóságot mutató huszadik század eleji

avantgárd költészeti törekvésektől. Végül egy olyan gazdag szövegelemzési „példatár” nyújt – archaikus, gyereknyelvi és folklórszövegek, illetve 19. századi szépirodalmi művek a magyar és a szláv irodalom köréből –, amely szövegkorpusz a könyvében lefektetett anagrammaelmélet megszületésének és kidolgozásának legfőbb ösztönzőjeként szolgált.

Az anagramma-jelenségnek nyelv- és irodalomtörténeti okait feltárva, újraolvastva az elméletek elsődleges forrásait (Saussure anagramma-jegyzeteit és ún. „Item”-aforizmáit), Hermann Zoltán szembeesíti azt a két nagy „iskolát”, amelyek a saussure-i örökségre saját elméleti gyökereiként tekintenek: a hazai közönség számára talán szélesebb körben ismert, a francia strukturalisták és neoretorikusok (Barthes, Starobinski, Kristeva, a *Tel Quel* kör) által kidolgozott anagramma-elméletet és a 70–80-as években a moszkvai Szlavisztikai és Balkanisztikai Intézetben dolgozó Vjacseszlav Vsevolodovics Ivanov és Vlagyimir Toporov nevével fémjelzett „iskola” elméletét. Utóbbi Saussure gondolatait szövegelméleti keretbe integrálva fejleszti tovább. Hermann, aki könyvében a moszkvai textuselmélet és az ahhoz kapcsolódó szövegelemzési stratégiák nyomán halad, nemcsak az anagramma-elméleteket foglalja össze és gondolja tovább, hanem arra tesz kísérletet, hogy ezt a Magyarországon gyakran tévesen „strukturalistának” nevezett módszert – amely egyébként sokkal inkább a formalista proppi elképzeléseket kamatoztatja, a szóhoz/szótesthez való viszonyát pedig a potebnyai és a bahtyini teóriákra építve gondolja el – összekösse recepcióesztétikai és hermeneutikai kérdésekkel, így korrigálva az Ivanov–Toporov-módszer egyik legfőbb

hiányosságát is. Azzal tehát, hogy felhívja a figyelmet a szövegelméletek által idáig figyelmen kívül hagyott, az interpretációkban nem tárgyalt nyelvi-poétikai jelenségekre, nemcsak a szövegelemzés kiterjesztésére tesz kísérletet, hanem egy olyan új típusú irodalomelmélet kereteit vázolja fel, amely az anagrammák lényegiségéből kiindulva (*újrataragolódás*) a szövegek olvasásának egy új aspektusára világít rá. Az anagrammák szövegimmanens jelenségétől és működésétől jelenlétükben és működésükben kódolt olvasásstratégiáig jut el. Végül soron tehát azt állítja, hogy egy szöveg a benne lévő fonotaktikai szegmentáció révén olvasási stratégiáit immanens módon is hordozza. Hermann Zoltán gondolatmenetének határai tehát túllépnek egyfelől a leíró nyelvészet, a strukturalizmus, a retorika, a dekonstrukció, de még a moszkvai szövegelmélet keretein is, másfelől a szövegiség, az írás, a technika, a „megcsináltság” problematikáján, és egy poétikai alapokon nyugvó, az olvasásművelet felé nyitott/nyitó elmélet irányába mutatnak. Eszerint a szöveg a maga szövegiségéből kiinduló, cselekvő, dekódoló, „rejtvényfejtő” olvasásra készíteti saját olvasóját, aki a szövegeket a *keletkezés (írás, íródás) – észlelés (olvasás) – értelmezés* folyamatába belehelyezve vizsgálja. Az anagrammák írásban rögzített *vonal-szerűsége* ismétlődésük és szövegszegmentációs tulajdonságaik révén felszámolódik és így a szöveg tériesítésének feltételeivé válnak. Metaforikusan azt mondhatjuk, hogy ennek a *térnek*, amely a papír síkjából kiemelkedik, az olvasó is része, másfelől, ahogyan ezt már a szerző állítja: ez a *tér* az, ahol a költészet (ön)működésének és létmódjának hogyanja tárul fel.

A könyv három fő fejezetre tagoltan – az elmélet bemutatása, a szóbeliséghez tartozó szövegek, majd az írásbeli szövegek elemzése – lépésről lépésre követi az anagrammák megjelenésének, kialakulásának történetét, amely végső soron a magyar és az orosz irodalomtörténet egyes fázisaival, egy másik perspektívából pedig az emberi fejlődéstörténeten belül az anyanyelv elsajátításának bizonyos szakaszaival esik egybe. Hermann rámutat, hogy az anagrammák létrejöttének, fogalmának, létmódjának kérdései minimum három tudományterületet érintenek: a nyelvtörténetet, az irodalomtörténetet és a pszicholingvisztikát. A *nyelv–beszéd*, a *hang–írás*, a *szóbeli költészet–írott költészet* és a *beszédnélküliség–nyelvi kompetencia* illetve az *anyanyelv elsajátítása* fogalompárok olyan jelenségeket fednek le, amelyeknek érintkezési területén, egymásba fordulásukkor hasonló jelenség zajlik le: a diszkontinuuus nyelv, hang stb. kontinuuusává válik és újratagolóódik. Éppen ezért meg kell próbálni tetten érni és végigkövetni azt a „pillanatot”, pontosabban azt a „pillanatot magában foglaló folyamatot”, amelyben ezek a hasonló módon végbemenő és párhuzamba állítható jelenségek lezajlanak. Ezt diakronikusan, a nyelvtörténet, az irodalomtörténet (műfajok, verselési rendszerek transzformációs sora), illetve a nyelv- és beszédféjlődés történeti változásainak rekonstrukciójával tekinthetjük át, másfelől szinkronikusan, a létrejött szövegek fonotaktikai újraszegmentációjának végigkövetésével tehetjük meg. Hermann az elemzéseiben következetesen ragaszkodik mindkét szempont érvényesítéséhez.

Saussure, aki észrevette az anagrammák újratagolóódási tulajdonságát, két dologra

kereste a választ. Egyrészt arra, hogyan integrálhatók az anagrammák a nyelvi rendszerbe, hiszen ő *nyelvi egység*ként kezelte őket, másrészt arra, hogyan jelölhetők ki azok a szövegszakaszok, amelyekben megtalálhatók. Saussure kísérletének problémái arról árulkodnak, hogy az anagrammák nem illeszthetők a leíró grammatika által meghatározott nyelvi szintek egyikébe sem, sokkal inkább olyan formákként definiálhatók, amelyek „egyszerre viselik a fonémák, a szótagstruktúrák és morfok egyes tulajdonságait” (28), állítja Hermann Zoltán Wunderli nyomán, majd így folytatja: „...az anagramma, eltérően klasszikus retorikai definíciójától, nem elszigetelt fonémák vagy grafémák összegzéséből, hanem difónok és difón csoportok egymásra vetüléséből vezethető le” (28).

A továbblépést, a saussure-i anagrammaelmélet megoldatlan, nyitott kérdéseire adható lehetséges válaszok egyikét, Hermann a már említett Ivanov–Toporov-„iskola” eredményeiben látja. Az anagramma az ő elméletükben már nem *nyelvi egység*, hanem *szövegegység*. A szerző rámutat, hogy a Saussure által vizsgált, a nyelvi linearitáson és szegmentáción kívül eső nyelvi jelenségek (*difón/digramma*, *trifón/trigramma* csoportok) megegyeznek az orosz kutatók szerint az „írott szövegben felfedezhető fonológiai- és írásjelcsoportokkal” (21). Ezek a csoportok ismétlődéseik, így egymásra való visszautalásaik révén a szöveg lineáris kibontakozását szakítják meg, egyfajta *szövegteret* alakítva ki. A megszakításban, az ismétlődésben és az alinearitásban rejlő lehetőségeket használja ki az ivanovi–toporovi elmélet akkor, amikor definiálja elmélete alappilléret: a *belső formát* a szöveg *belső szöve-*

gében kibontakoztató *szó* fogalmát, amely a mű *idioszemantikus komponens*ének lételeményese. Mivel elméletükben minden nyelvi jel jelentéssel bírhat, a fonotaktikai rendezettség mentén bekövetkező *szegmentáció* művelete kiemelt fontosságúvá válik a szövegelemzésekben. Tehát a Saussure által az anagrammáknak tulajdonított legfontosabb szerep, az *újrátagolódás*, ebben a textuselméletben a *szegmentáció* révén a szöveg *belső szövegének* létrehozásában kap különleges funkciót. Hermann úgy látja, hogy ennek a szövegelemzési módszernek két összetartozó, azonban aszerint, hogy verses vagy prózaszövegről van szó, némileg különböző típusát lehet megkülönböztetni: „a szöveg fakturális hangzásvilágára beállítódó ismétlődésrendszer” a verses, a mitopoétikai oppozíciók és rendszerek *transzformációs szövegstratégia* sorának (*ágens/név – attribútum – cselekvés/megszólalás*) kibomlásán alapuló pedig az epikus vagy prózaszövegek esetében. Az Ivanov–Toporov-elméletre épülő szövegelemzési módszer azonban csak abban az esetben működik és bír bármiféle relevanciával, figyelmeztet a szerző, amennyiben elfogadjuk a „szöveg egységébe és jelentésébe vetett bizalom” (12) tételét.

A könyv *Szövegtér és szóbeliség* c. második részében, amelynek alfejezetei egy-egy szóbeli „műfaj” (gyerekfolklór-szövegek, találósok, imák, ráolvasások, balladák) konkrét példákra való bemutatása és elemzése köré épül, Hermann az orális szövegekben működő különböző *tagolódási rendek* egymáshoz való viszonyát vizsgálja. A kérdés az, hogy az alapvetően mnemotechnikai eljárásokon alapuló szövegek hogyan szegmentálódnak olyan alapvető grammatikai, szemantikai és met-

rikai struktúrák révén, mint a mondatok, a verssorok, a metrum, az ütem, a ritmus, amelyekhez hozzájárulhatnak műfajspecifikus struktúráként az ismétlődő invariáns formulák (ráolvasások), vagy a szövegtömbök (ballada), végül pedig a vizsgált szövegekben egyaránt jelenlévő fonotaktikai rendezettség. A hangsúly főként az utóbbi működésének sajátosságaira helyeződik, amennyiben e szegmentációnak a többi strukturálódással való megegyezése, illetve eltérése mentén látja Hermann felfejthetőnek az adott mű *belső szövegét*. Ahogy halad előre példái sorában a rövidtől, az egyszerűtől a hosszabb, bonyolultabb szövegekig, egyre összetettebbé válik a metrikai rendezettség, a ritmizáltság és a hangzásszerkezet kapcsolata. Az egyik legizgalmasabb példát a *Szláv hősepika* című alfejezetben találjuk. A szerző a szerb hősepekben működő *deseterac* trochaikus sorfajta metrikai sajátosságainak, szemantikai formánsokat rejtő egységeinek és hangzásszerkezetének működési specifikuma felől mutatja be. Annak a transzformációs folyamatnak a rekonstrukciója során, amely a *deseterac* vagy az orosz bilina verselési rendszerének alakulását egyes fázisaiban rögzíti, kiderül, hogy a *deseterac* verssorainak egységét jelentő metrum fokozatos eltűnése párhuzamos folyamatként zajlott a verssorok egységét megbontó, azokon átívelő hangismétlődések számának megnövekedésével. A metrum tagoló funkcióját a hangismétlődések vették át. A szerb hősepek szövegszerveződése a tematikus formulák és a hangrendezettség kettősségében létezik/jön létre, azaz a téma és a szöveg együtt, egy időben épül ki. Tehát a *deseterac*ról egy olyan kettős versrendszerként beszélhetünk, állítja Hermann, amelyet a

metrikai tulajdonságok mellett a hangrendezetség is szervez. Példaként a Kraljević Marko haláláról szóló hőseneket elemzi, amelyben a hős nevét alkotó *-kar-*, *-kra*, *-ark-* hangszegmensek és a szláv kultúrkörben meglévő 'harcos, bosszúálló hős' archeszűzsé, illetve a hozzá kapcsolódó hiedelemrendszer szoros kapcsolata többszörösen alátámasztást nyer. A szerző rámutat, hogy a felsorolt hangcsoportvariánsok etimológiailag is és a szövegben kibomló mitológiai oppozíciók (élet/halál; sötét/fény) révén is a halál, a pusztulás szemantikáját hordozzák. A hős neve, jelzői és cselekedetei (*agens/név*, *attribútum*) és a hős halálával végződő ének szűzsége (*cselekvés/megszólalás*) szoros, mondhatni determinisztikus kapcsolatban áll. A szövegben szétíródó hangszegmensek révén a hős halála végig anagrammatikus módon terített a keletkező szövegben, azaz a „széttagolódó név hozza létre a hős halálának szűzségét” (67).

A könyv harmadik részében (*Az olvasás metaforái*) írott szövegek, szerzőkhöz kötődő szépirodalmi művek interpretációit találjuk, amelyek az olvasás kétfajta, lineáris és térszerű műveleteinek dialogicitásában rejlő lehetőségek kiaknázására épülnek. Az elemzések kiválasztását két szempont indokolta. Egyfelől irodalomtörténeti pozíciójuk, amely a 19. század eleji idioszemantikus szövegépítkezési stratégiákat kidolgozó szépirodalomnak a szóbeli költészetre (népköltészetre) való felfigyeléséhez, újrafelfedezéshez kötődik, másfelől a hangzásra való orientáltságuk. Hermann a sok tekintetben eltérő fejlődésű 19. századi magyar és orosz irodalom emblematiszáló szövegein keresztül mutatja be azt a folyamatot, ahogy a kisebb verses műfajoktól a nagyobb epikus formákon

keresztül, az orosz irodalomban egészen a prózáig (Puskin: *A pikk dáma*), a szöveg hangzásszerkezete szövegimmanens olvasásstratégiák kezdeményezőjévé vált. A magyar irodalomban ez a folyamat a Vörösmarty, Petőfi, Arany nevével jelzett sorként épül ki, az orosz irodalomban pedig a Puskin-szövegek keletkezéstörténetéhez fűződik.

Vörösmarty *Szép Ilonkájának* elemzése a diakrón–szinkrón módszer kettősségének megfelelően először a szerb *deseterac* verselési forma magyar átültetésének, meghonosításának („szerbus manier”) sajátosságait tárja fel, kiemelt figyelemmel kísérve a szóbeli szövegstratégiáknak az írásbeli diskurzusokba való transzformációját, illetve az orális szövegek befogadói stratégiájához képest komplexebbé váló olvasói módszereket. A szinkrón vizsgálat pedig a Szép Ilonka név hangszegmenseinek anagrammatikus szétszóródását, metaforizációját és a szöveg szómotívumsoraival való összekapcsolódásának kibomlását kíséri végig.

Meseként való olvashatóságának problematikusságára és a szöveg „egyszerűsége” mögött rejlő többfajta strukturálódási/tagolódási rendszerre hívja fel a figyelmet Hermann Zoltán Petőfi *János vitézének* elemzésekor. Úgy látja, hogy sem verselését, sem rímrendszerét, sem hangszerkezetét tekintve, de még mint esetlegesen a mesei elvárásokat beteljesítő fikció sem kezelhető egynemű textusként, mivel többszintű tagolódási rend működése valósul meg a szövegben. Verses szöveggént a gyakori ütem-, lexikai-szintaktikai és hangcsoport-ismétlődések hoznak létre új szemantikai kapcsolatokat, fikciós szöveggént a szűzség limitáció nem egyezik meg azzal a tagolódással, amelyet a szövegben

végigvonuló, az időhöz (*nap–hold–csillag*) tartozó motívumsor alakít ki. Az utóbbi kettős tagolódás eredményeként a szövegből három olyan fejezet (6., 14., 26.) emelkedik ki, amelyek egyfelől határfejezetként osztják négy részre a *János vitéz* szövegét, másfelől az ily módon kijelölt négy szakasz metaszovegét alkotják. Jancsi zsványtörténettel bezáródó „referenciális világának” kalandja szótémaként, transzformációs motívumokként rendeződik újra a három utolsó részben. A szöveg implicit szerzője progresszív módon, a szöveg kiépülésének folyamatában alakítja át a zsványkaland elemeit – kiemelhető itt a *kapu* motívum, vagy a *halász–halál–háló–holló* motívumtranszformációk –, az implicit olvasó ugyanakkor arra „kényszerül”, hogy ezeket a transzformált jeleket regresszív módon állandóan visszafejtse. E kurzív és rekurzív művelet együttese révén válik nyilvánvalóvá a *János vitéz* szövegfelepítésének a varázsmeseitől való elkülönződése. „A szövegbe kódolt szerzői és olvasói szemantika annyit jelent, hogy a *János vitéz* négy része a nyelvi jelek különböző elrendezése által létrehozott négy különböző szövegtér kölcsönös áttetszésében válik egy egyedi jelentést hordozó (idioszemantikus) komplex nyelvi jellé” (101).

Arany János *Tengeri-hántás* című balladájának elemzése a ballada szakirodalma megoldatlan kérdéseinek egyikére, az elbeszélő rétegek elhatárolásának és személyhez kötöttségének problematikusságára, illetve az előbbivel szorosan összefüggő kérdés, a 2–13. versszakokban található közbevetések funkciójának meghatározására adható megoldások egyikéként tekinthető. Hermann Zoltán úgy látja, hogy a közbevetéseket alkotó verssorok a szöveg

önreferenciális szerveződésére hívják fel a figyelmet, még hozzá kétszeresen: a ballada szövegének alapotívumait hordozzák és a szövegsemantikában figurálódó hangzascsoportokat emelnek ki, azaz a recepció (motívumháló) és a percepció (hangzás) alakzatának letéteményesei. Az 5–6. sorok elemzése után azt találja, hogy a kijelölt hangszegmensek metaforizációja szinte kivétel nélkül olyan erotikus szimbólumokhoz kapcsolódik, amelyek a tüzet körülülő fiktív befogadók számára nyelvi tabuként léteznek, azaz nem kimondhatók. Szerinte ezzel, azaz a szimbólumoknak a történetmondó által a hallgatók elől való *elhallgatásával* és a szövegben kiépülő metaforizációjával áll szinkronban a fiktív közönség *hallgatása*. A szöveg befogadója (olvasója) számára azonban adott a lehetőség, hogy a hangszegmensek és motívumok metaforizációs soraként jelen lévő szimbólumokat felfejtse. Erre azonban csak a lineárisan kibomló motívumsor és a hangszegmensek alineáris működésének együttes figyelembevételével és összekapcsolásával megvalósuló perceptív olvasásstratégia képes.

Az idioszemantikus szövegszervezés puskinsi változataként a kistragédiák, elsősorban pedig *A kövendég* a tárgya a *Puskin útja a prózához* címet viselő alfejezetnek. Ahogy ez a bibliográfiában felsorolt publikációkból is kitűnik, a szerző egy korábbi kutatási témájáról van szó, arról az első szövegről és gondolati „ősmagról”, amely az évek során a puskinsi szövegalkotó módszer általános vizsgálatává szélesedett ki. Nem véletlen tehát, hogy a könyv e fejezete kijelentéseinek súlyát és anyagának bőségét tekintve – mint „könyv a könyvben” – összefoglalja és továbbgondolja a Puskin-kutatás olyan aktuális és átfogó

kérdéseit, mint a puskinai beszédmodok fejlődését vizsgáló elméleti modellek, a Puskin-jelenség, a 19. századi orosz nyelvű verselési formák létrejötte, vagy a *Kővendég*ben feldolgozott szövegek (Don Juan-mitosz, spanyol románcok, orosz bilinák) kapcsán megfogalmazódó új típusú intertextualitás-felfogás. A szerző aprólékos szövegelemzéséből kirajzolódik, hogy *A kővendég* a Puskin-életműben különleges szerepet tölt be, amennyiben emblematikus módon tükrözi Puskinnek azt az 1820-as évektől megfigyelhető törekvését, amely az irodalmi kánon fokozatos lebontására és újrendezésére irányult. A Don Juan-szüzsét feldolgozó mű tétje az *emlékezet* megőrzése, s ez egyben a puskinai önmitológia egyik hangsúlyos kérdésének tematizálódása: a puskinai önleírásaként is olvasható szöveg válaszában a *szó*, a *költészet*, s nem a *kő* (*szobor*, *emlékmű*) révén valósulhat meg az *el-nem-feledettség* (*aletheia*).

A kötetet záró, *A pikk dáma* c. Puskin-elbeszélésről írott elemzés a monográfia egyetlen olyan interpretációja, amelyben a szerző a szöveg újratagolhatóságának kérdéseit egy verses szövegszerveződéssel rokon szövegépítkezést megvalósító prózaszöveg esetében vizsgálja. Az elemzés arra keresi a választ, hogy az elbeszélés

szövegébe ékelődő, a lexematikus rendtől független időmértékes képletek és a szövegben lévő lexematikus határokat szintén figyelmen kívül hagyó paronimikus rendszer révén eltörlődő szóhatárok mentén kialakuló, újratagolódó szöveg miként hozza létre azokat az olvasási stratégiákat, amelyek eltérnek a szöveget fantasztikus vagy pszichológiai elbeszélésként olvasó allegorizáló naiv olvasási modellektől.

Hermann Zoltán átgondolt, lépcsőzetesen egymásra épülő és pontosan kijelölt helyen szereplő elemzései, amelyek a kötetegészből kiragadva önálló tanulmányként is megállják a helyüket, egy olyan gondolati és történeti ív mentén haladnak, amelyben az egymást igazoló elmélet és az értelmezői gyakorlat szoros egysége valósul meg. Éppen ezért szimbolikusnak tekinthető, ahogy a kötet teoretikus bevezetőjében található Gadamer-gondolat – „az oral poetry nyelvi eszközeiben már az írássá válás egy útja rejlik” (7) – és a könyvet záró puskinai felismerés – „A 19. század írásbeliségre irányuló poétikai kánonjai a régebbi, még élénk orális kánonok segítségével íródhatnak át” (169) – farkába harapó kígyóként modellálja a költői működés és elméletének összetartozását.

Kalavszky Zsófia

VADON LEHEL: AZ AMERIKAI IRODALOM ÉS IRODALOMTUDOMÁNY BIBLIOGRÁFIÁJA A MAGYAR IDŐSZAKI SAJTÓBAN 1990-IG

Eger, Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola, 1997, 1076 l.

Már pusztán tömegével is tiszteletet parancsol az amerikanista Vadon Lehel főiskolai tanár nagyszabású vállalkozása. E több mint ezer oldalas kötetben, mintegy tízezer, eddig nagyrészt ismeretlen adat

közlésével Vadon Lehel először regisztrálta az amerikai szépirodalomról, illetve a szépirodalommal kapcsolatos szakirodalomról megjelent magyar nyelvű írásokat. Ő maga ezt „filológiai elsősegélynyújtás-